

بررسی میزان اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی شهرستان همدان از دیدگاه کشاورزان

علی توحیدی مقدم^۱، نظامعلی وفايي*^۲

۱- کارشناس ارشد توسعه روستایی، بانکدار بانک کشاورزی استان همدان

۲- کارشناس ارشد توسعه روستایی، کارشناس اعتباری بانک کشاورزی استان همدان

Vafadari4030@gmail.com

چکیده

در این تحقیق به بررسی عوامل موثر بر اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی از دیدگاه کشاورزان در روستاهای شهرستان همدان پرداخته شده است. روش تحقیق حاضر بر حسب نحوه گردآوری داده‌ها توصیفی از نوع پیمایشی (پیمایشی مقطعی) می‌باشد. در این تحقیق جامعه آماری شامل ۲۳۰ نفر از کشاورزان ساکن در ۱۲ روستای شهرستان همدان می‌باشند، که از بخش تسهیلات بانک کشاورزی شهرستان همدان تسهیلات دریافت کرده‌اند. حجم نمونه آماری ۱۴۴ نفر می‌باشد. روش نمونه‌گیری تصادفی ساده است که ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه است که روایی آن روایی منطقی و پایایی آن با آلفا کرونباخ ۰/۷۸ بدست آمده است برای آزمون فرضیه از تی تک نمونه، مقایسه میانگین دو و چند جامعه، پیرسون و رگرسیون استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است و متغیر کیفیت خدمات ارائه شده توانسته است به میزان ۸۳ درصد متغیر وابسته یعنی اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی را تبیین نماید

لغات کلیدی: تسهیلات بانک کشاورزی، اثر بخشی، کشاورزان، روستای شهرستان همدان

۱- مقدمه

در اقتصاد مبتنی در بازار، نظام بانکی مسئولیت بسیار سنگینی بر عهده دارد و یکی از مهمترین اجزای اقتصادی کشور است. بانک‌ها می‌توانند با فراهم آوردن سرمایه مالی برای بخش‌های اقتصادی، شرایط مناسبی را برای سرمایه‌گذاری فراهم آورند و باعث افزایش اشتغال و تولید ملی شوند. بانک‌ها حتی با تأمین اعتبار برای متخصصان می‌توانند باعث ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و توزیع بهتر درآمد در سطوح جامعه شوند. افزون بر این، بانک‌ها با نگهداری پول نقد و تسهیل در نقل و انتقال آن حافظ اموال شخصی، دولتی و مبادلات داخلی و خارجی هستند. بانک‌ها همچنین به عنوان عامل اجرای سیاست‌های پولی نقش مهمی در ثبات اقتصادی دارند. روند تغییر و تحولات در جامعه امروزی آن چنان سریع و شتابان است که پیش‌بینی آینده مقدور نیست، حرکت کشورها به سوی یکپارچگی در زمینه‌های اقتصادی و فرهنگی و پدیده جهانی شدن بر اقتصاد و الگوهای کسب و کار در در سرتاسر جهان تأثیر گذاشته است. با توجه به تحولات عظیم اقتصادی، طبیعی است که نظام دریافت و پرداخت نیز از این قاعده مستثنی نباشد و دچار تحولات نوین شده باشد. برخلاف گذشته که نظام بانکداری خیلی ساده و در باجه‌های دریافت و پرداخت بانک خلاصه می‌شد امروزه این نظام همگام با تحولات جهانی شاهد خدمات نوینی است (کرد و همکاران، ۱۳۹۰).

بدون تردید توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و ارتقاء استانداردهای زندگی و ایجاد رفاه بیشتر برای مردم از اهداف والای هر نظام اقتصادی می‌باشد، اما دستیابی به این اهداف والا و ارزشمند به سهولت میسر نمی‌گردد و لازمه آن برنامه‌ریزی دقیق و

همه سونگر برای بهره‌گیری بهینه از تمام امکانات و استعداد‌های موجود به منظور افزایش تولید ناخالص داخلی و یا به عبارتی ثروت ملی و توزیع مجدد درآمد و ثروت در جامعه است. امروزه در رویکردهای توسعه‌ای، تنها ایجاد ظرفیت‌های جدید کارساز نبوده، بلکه افزایش کارایی و ارتقای ظرفیت‌های موجود و به بیانی دیگر رویکرد ترکیبی و یا به تعبیری دیگر ارتقای همزمان نهادها و بهره‌وری آنها به عنوان مدل اصلی برنامه توسعه مورد استفاده قرار گرفته و نقش مؤثری در تسریع روند رشد و توسعه اقتصادی داشته و از اینرو مهمترین راهبردی است که در دهه‌های اخیر به عنوان کلید حل مسأله رشد و پیشرفت اقتصادی مطرح شده است. در این میان برای بسیاری از کشورهای درحال توسعه‌ای که کمبود منابع سرمایه‌گذاری و سطح پائین فناوری از عوامل منفی ارتقای رفاه اقتصادی - اجتماعی به شمار می‌رود، افزایش کارایی به تنهایی می‌تواند بخشی مهمی از رشد تولید ناخالص داخلی را میسر ساخته و رفاه آحاد جامعه را تأمین نماید (نصیری و صدحقیقی، ۱۳۸۴). افزون بر موارد فوق سیستم بانکداری در اقتصاد ایران، همچون سایر کشورها همان رشته باریکی از آب است که اگر در مسیری درست هدایت شود و در جایی مناسب به هم بیوندد، تبدیل به رودی خواهد شد که پهنه صنعت و اقتصاد را سیراب و سرسبز می‌کند. اما با توجه به ضرورت‌های اشاره شده؛ در بانکها به دلیل پایین بودن رقابت میان کارکنان، عدم امکان اعمال مدیریت به دلیل شرایط و متغیرهای از پیش تعیین شده، ثابت بودن نرخ تسهیلات اعطایی و وجود تورم بیش از آن، مشکلات موجود در اعطای تسهیلات و عدم فرایند ساده‌سازی ارائه تسهیلات در چارچوب قانون بانکداری بدون ربا، پرداخت تسهیلات تکلیفی و عدم افزایش سرمایه بانک‌ها به وسیله دولت، احتمالاً بانکها در ایران کارا عمل نمی‌کنند. به عبارت دیگر بانکها با استفاده از نهاده‌های موجود نمی‌توانند حداکثر ستاده را داشته باشند. بدیهی است که در این تحقیق عوامل موثر بر اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی از دیدگاه کشاورزان در روستاهای شهرستان همدان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲- بیان مسئله تحقیق

شواهد نشان می‌دهد که کشورهایی که توانسته‌اند هم اکنون به عنوان کشورهای توسعه یافته معرفی شوند، اکثراً با محور قرار دادن بخش کشاورزی به این مرحله رسیده‌اند و رشد بخش کشاورزی، تضمین کننده رشد اقتصادی این کشورها بوده است (قاسمی نژاد، ۱۳۸۳). بخش کشاورزی یکی از بخش‌های اصلی اقتصاد ایران است و به لحاظ دارا بودن قابلیت‌ها و ظرفیت‌های قابل توجه از اهمیت خاصی برخوردار است و به لحاظ نقشی که در تامین مواد غذایی مردم و تهیه مواد اولیه برخی از صنایع دارد، شایان توجه است (مقدسی و فرهادی، ۱۳۸۲). استقلال و خودکفایی اقتصادی یکی از اصول قانون اساسی کشور ماست. از طرفی کشاورزی یکی از بخش‌هایی است که اهمیت زیادی در استقلال و خودکفایی اقتصادی کشور دارد (پاسبان، ۱۳۷۶). به همین خاطر توسعه بخش کشاورزی در گرو برنامه‌ریزی دقیق و سرمایه‌گذاری و تامین مالی در این بخش می‌باشد. سرمایه‌گذاری و ایجاد بسترهای لازم برای آن به عنوان یکی از عوامل اصلی رشد بخش کشاورزی می‌باشد (سرلک، ۱۳۸۹). تسهیلات بانکی در بخش کشاورزی می‌تواند در قالب عقود مبادله‌ای و یا غیر مبادله‌ای با توجه به نحوه هزینه کرد و نحوه بازپرداخت آنها پرداخت گردد. تسهیلات بانکی در بخش کشاورزی به صورت تسهیلات هزینه جاری، سرمایه در گردش و یا سرمایه‌ای که با تسهیلات سرمایه در گردش همراه می‌باشد پرداخت می‌گردد و به لحاظ اهمیت این بخش در اقتصاد کشور، بررسی نحوه اثر بخشی تسهیلات در این بخش حائز اهمیت بوده که امکان دقت نظر در برنامه‌ریزی‌های آتی و شناسایی ایرادات و بازنگری مراحل پرداخت و نظارت را فراهم خواهد کرد تا در برنامه‌ریزی‌های آتی، نقایص رفع شود تا در رشد بخش کشاورزی موثر باشد (نگین تاجی و امید کی، ۱۳۹۲).

بنابراین اعتبارات و تسهیلات، برای توسعه بخش کشاورزی ضروری بوده و سرمایه مورد نیاز کشاورزان و کارآفرینان، برای سرمایه‌گذاری‌های جدید و یا پذیرش فناوری‌های نوین را فراهم می‌سازند. اعتبارات و تسهیلات کشاورزی یکی از انواع اعتبارات هدایت شده است که با هدف گسترش و رشد تولیدات کشاورزی به افراد اعطاء می‌شوند. از طرفی بررسی نقش و میزان تاثیر این تسهیلات هم برای مدیران بانک‌ها و هم برای دریافت کنندگان آن ضروری و با اهمیت است. از این طریق می‌توان به اثربخشی تسهیلات اعطایی در ابعاد مختلف پی‌برد تا نقاط قوت و ضعف کار مشخص شود. بنابراین مسأله اصلی این تحقیق بررسی میزان اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی و عواملی است که بر اثربخشی این تسهیلات تاثیر گذار در شهرستان همدان هستند. اثربخشی، عبارت است از درجه و میزان نیل به اهداف تعیین شده. پیتز دارکر معتقد است: اثربخشی یعنی انجام دادن کارهای درست. از نگاه دراکر، اثربخشی کلید موفقیت سازمان محسوب می‌شود (کاظمی و ابطحی، ۱۳۷۹). با توجه به عبارات بالا در این تحقیق می

خواهیم به این مسئله بپردازیم که عوامل موثر بر اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی از دیدگاه کشاورزان در روستاهای شهرستان همدان کدامند؟

۳-اهداف پژوهش

هدف اصلی از انجام این بررسی میزان اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی شهرستان همدان برای کشاورزان دریافت کننده این تسهیلات است.
هدف فرعی: شناسایی و اولویت بندی عوامل مختلف موثر بر اثربخشی تسهیلات بانک کشاورزی برای کشاورزان شهرستان همدان.

۴-قلمرو تحقیق

در این تحقیق به بررسی عوامل موثر بر اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی از دیدگاه کشاورزان پرداخته می شود.
قلمرو مکانی تحقیق: روستاهای شهرستان همدان
قلمرو زمانی تحقیق: بهار و تابستان ۱۳۹۶

۵-تعاریف واژه های تحقیق

۵-۱-تسهیلات بانک کشاورزی

تسهیلات بانک کشاورزی در واقع، تامین مالی برای دستیابی به توسعه در ابعاد مختلف پایدار روستایی است (داگلاس^۱، ۲۰۰۳).

۵-۲-اثر بخشی

اثربخشی فرآیندهای سازمانی امری است که در صورت تحقق یافتن آنها بهره‌وری سازمان‌ها را تضمین می کند. آنچه در سازمان نقش محوری را در اثربخشی و کارآمد نمودن فرآیندها ایفا می نماید. در اثربخشی افراد بدنبال درست انجام دادن فرآیندهای کاری هستند تا از طریق آن سازمان نیز به اهداف خود دسترسی یابد (سلطانی، ۱۳۸۸).

۵-۳-کشاورز

کشاورز به فردی گفته می شود که برای تولید غذا و بهره برداری اقتصادی به کشت و کار در زمین های کشاورزی و یا نگهداری دام های اهلی می پردازد (مرادی و همکاران، ۱۳۹۴).

۶-پیشینه تحقیق

رجائی و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه ای با عنوان " نقش تسهیلات پرداختی بانک کشاورزی به بنگاه های زود بازده (SME) در ایجاد اشتغال و تولید بخش کشاورزی از دیدگاه مشتریان بانک " انجام دادند. نتایج نشان داد که تسهیلات استفاده شده بانک کشاورزی منجر به توسعه کشاورزی و نیز سبب افزایش تولید و کسب درآمد بیشتر بتگاه شده است. آزمون t همبسته نشان داد درآمد پاسخگویان قبل و بعد از دریافت تسهیلات تفاوت معناداری در سطح ۵ درصد داشته است و بر اساس میانگین های حاصله پس از دریافت تسهیلات درآمد پاسخگویان افزایش داشته است.

عزیزپور و خداکرمی (۱۳۹۴) در مطالعه ای با عنوان "اثرات اجتماعی، اقتصادی اعتبارات خرد کشاورزی در نواحی روستایی دهستان کرسف استان زنجان" مشخص نمودند که اعتبارات خرد کشاورزی، تاثیر یکسان و یکپارچه بر شاخص های ابعاد توسعه بویژه ابعاد اجتماعی - اقتصادی ندارد و این ویژگی سبب شده است تا اعتبارات خرد سبب پایداری اثرات توسعه در گستره فضایی نواحی روستایی نشود.

سلیمی و همکاران (۱۳۹۲) در مطالعه ای با عنوان " تاثیر تسهیلات اعطایی بانک کشاورزی بر توسعه کشاورزی به تفکیک درجه توسعه یافتگی بخش کشاورزی در استان آذربایجان غربی " نشان دادند که تسهیلات اعطایی بانک کشاورزی تاثیر مثبت معنی داری بر توسعه کشاورزی در این استان داشته است.

^۱ - Douglas

نادر و همکاران (۱۳۹۲) در مطالعه‌ای با عنوان "تحلیل سهم اعتبارات بانک کشاورزی در بخش کشاورزی ایران" انجام دادند. نتایج نشان داد که سهم چشمگیری از سرمایه مورد نیاز کشاورز در فرایند تولید توسط سرمایه شخصی کشاورز تامین می‌شود. بنابراین در راستای اهداف توسعه کشور، توجه بیشتر به اعطای تسهیلات به منظور نیاز سرمایه‌ای کشاورزان می‌تواند کمک شایانی به این بخش مهم اقتصادی کند.

سلطانی و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای با عنوان "تحلیل سهم تسهیلات بانک کشاورزی در بخش کشاورزی ایران" را مورد بررسی قرار دادند که نتایج حاصله نشان دهنده تاثیر مثبت معنی‌دار سهم این تسهیلات در بخش کشاورزی ایران دارد. اوسون انتور و همکاران (۲۰۱۶) در مطالعه‌ای با عنوان "تامین اعتبار و تولید کشاورزی در نیجریه" پرداختند در این مطالعه که سوال اصلی مطرح شده آن این است که افزایش اعتبار از طریق صندوق اسناد اعتبارات کشاورزی و وام های تجاری به بخش افزایش بهره وری بخش کشاورزی کمک می‌کند؟ نتایجش نشان می‌دهد که که افزایش اعتبار از طریق صندوق اسناد اعتبارات کشاورزی در توضیح عملکرد بخش کشاورزی ضعیف عمل می‌کند در حالیکه وام های تجاری به بخش کشاورزی تأثیر قابل توجهی بر تولید محصولات کشاورزی دارد. بنابراین دولت باید بانک تجاری را برای تأمین سرمایه گذاری در بخش کشاورزی با دادن تسهیلات اعتباری زیر نرخ بهره بازار تشویق کند.

مورین و همکاران (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای با عنوان "بررسی تاثیر دسترسی به اعتبارات بانکی بر عملکرد اقتصادی بخش‌های مهم اقتصادی کنیا با استفاده از داده‌های پانل و روش گشتاورهای تعمیم یافته طی دوره ۲۰۰۰-۲۰۱۰" پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که اعتبارات تاثیر مثبت و قابل توجهی بر تولید ناخالص داخلی بخش‌های اقتصادی از جمله کشاورزی دارد. احمد (۲۰۱۱) در مطالعه‌ای با عنوان "تجزیه و تحلیل تاثیر اعتبارات بر تولید بخش کشاورزی پاکستان طی دوره ۱۹۷۴ - ۲۰۰۸" پرداخته است. یافته‌های تجربی با استفاده از روش ARDL نشان می‌دهد که اعتبارات، نقش قابل توجهی در بخش کشاورزی داشته و اعتبارات همیشه برای کشاورزان نیازمند به خرید عوامل تولید مفید بوده است. او همچنین نتیجه گرفته که تولید از طریق ارایه سه عامل تراکتور، چاه آب و دانه‌ها افزایش یافته (اعتبارات منبع اصلی خرید این عوامل بوده) است

۷- روش تحقیق

روش تحقیق حاضر بر حسب نحوه گردآوری داده‌ها روش تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی (پیمایشی مقطعی) می‌باشد.

۱-۷- جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق عبارتند از: جامعه آماری این پژوهش شامل ۲۳۰ نفر از کشاورزان شهرستان همدان که در ۱۲ روستا (گنبد، حیران، گنجینه، سنگ‌ستان، ورکانه، ارزانفود، بارابند، عربلو، سرخ‌آباد، شمس‌آباد، چشین و آبشینه) می‌باشند، که از بخش تسهیلات بانک کشاورزی شهرستان همدان تسهیلات دریافت کرده‌اند.

۲-۷- تعیین حجم نمونه

در این تحقیق از آنجا جامعه آماری این تحقیق عبارتند از: ۲۳۰ نفر از کشاورزان ساکن در ۱۲ روستای شهرستان همدان می‌باشند، که از بخش تسهیلات بانک کشاورزی شهرستان همدان تسهیلات دریافت کرده‌اند. حجم نمونه آماری طبق جدول مورگان و همکاران ۱۴۴ نفر می‌باشد.

۳-۷- روش نمونه‌گیری

روش نمونه‌گیری در این تحقیق به صورت خوشه‌ای می‌باشد که از بین ۱۲ روستا، روستاهای گنبد، حیران، گنجینه، سنگ‌ستان، ورکانه، بارابند، و آبشینه انتخاب شده‌اند و در روستا افراد نمونه به صورت تصادفی ساده انتخاب شده‌اند.

۴-۷- ابزار گردآوری اطلاعات

ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق به دو صورت است. الف) مطالعه کتابخانه‌ای: به منظور جمع‌آوری مبانی نظری و ادبیات تحقیق در پژوهش از روش کتابخانه‌ای استفاده گردیده است.

ب) تحقیقات میدانی (پرسشنامه محقق ساخته): در این پرسشنامه از طیف لیکرت استفاده شده که شامل پنج سطح کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم است. این طبقات پاسخ به یک رشته گویه می‌باشد. اگر فرض شود میزان پاسخ‌ها هر گویه (گزینه برابر باشد آن گاه می‌توان به پاسخ تمام گویه‌ها از ۱ تا ۵ نمره داد و با جمع نمرات و میانگین‌گیری (تقسیم حاصل جمع نمرات بر تعداد کل گویه‌ها شاخصی بدست آورد. در این تحقیق نمراتی که به هر یک از پاسخ‌ها داده شده عبارتند از: خیلی زیاد = ۵، زیاد = ۴، در حد متوسط = ۳، کم = ۲ و خیلی کم = ۱.

۷-۵-روایی پرسشنامه و پایایی پرسشنامه

در این پژوهش از روایی منطقی استفاده شده و پرسشنامه مورد نظر بر طبق نظر استاد راهنما از روایی لازم برخوردار است. در این تحقیق از روش آلفای کرونباخ برای بررسی پایایی پرسشنامه استفاده شده است. بدین معنی که تعداد ۲۰ پرسشنامه به افراد نمونه پرسشنامه داده شد که بعد از تکمیل پرسشنامه توسط این افراد ضریب آلفا کرونباخ پرسشنامه برابر ۰/۷۸ بدست آمد. چون این درصد بالای ۰/۷۰ می‌باشد یعنی اینکه پرسشنامه از پایایی خوبی برخوردار است.

۸-روش‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات

در این تحقیق از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. داده‌های به دست آمده از پرسشنامه توسط نرم افزار spss21 پردازش شده است. برای توصیف داده‌ها از جدول فراوانی و رسم نمودار و همچنین فراوانی درصد و ... استفاده شده و برای آزمون فرضیه‌های از آزمون تی تک نمونه، آزمون مقایسه میانگین دو، چند جامعه، پیرسون و رگرسیون برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد.

۸-۱-آمار توصیفی

۸-۱-۱-جنسیت پاسخگویان

یافته‌ها نشان می‌دهد که ۶۳ نفر (۴۳/۸ درصد) از نمونه مورد بررسی را زنان و ۸۱ نفر (۵۶/۳ درصد) را مردان تشکیل می‌دهند. و به طور کلی تعداد مردان بیشتر از زنانی است که پرسشنامه را پر کرده‌اند.

۸-۱-۲-سن پاسخگویان

با توجه به داده‌های تحت بررسی متغیر سن پاسخگویان می‌توان مشاهده نمود که بیشترین سن ۷۰ و کمترین ۲۷ می‌باشد و میانگین سنی به افرادی اختصاص دارد که دارای سن ۴۵/۵۶ بیشترین افراد در سن ۴۵ سالگی قرار دارند.

جدول ۱ - توزیع سن پاسخگویان

سن	میانگین	مد	انحراف معیار	کمترین داده	بیشترین داده
	۴۵/۵۶	۴۵	۹/۹۸۴	۲۷	۷۰

۸-۱-۳-تحصیلات پاسخگویان

از نظر تحصیلات بیشترین فراوانی در بین افراد با تحصیلات دیپلم دیده می‌شود با فراوانی ۴۳ (۲۹/۹ درصد) کل نمونه مورد بررسی را شامل می‌شود. و کمترین فراوانی به افرادی اختصاص دارد که دارای تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر می‌باشند با فراوانی ۳ (۲/۱ درصد) می‌باشد.

جدول ۲ - توزیع پاسخگویان به تفکیک سطح تحصیلات

گروه	تعداد		وضعیت
	فراوانی	درصد	
بی سواد و ابتدایی	۱۵	۱۰/۴	
سیکل	۴۰	۲۷/۸	
دیپلم	۴۳	۲۹/۹	
فوق دیپلم	۲۳	۱۶	
لیسانس	۲۰	۱۳/۹	
فوق لیسانس و بالاتر	۳	۲/۱	
مجموع	۱۴۴	۱۰۰	

۸-۱-۴- میزان درآمد پاسخگویان

از نظر میزان درآمد بیشترین فراوانی در بین افراد با درآمد ۵۰۰ هزار تا یک میلیون تومان دیده می‌شود با فراوانی ۵۸ (۴۰/۳ درصد) کل نمونه مورد بررسی را شامل می‌شود. و کمترین فراوانی به افرادی اختصاص دارد که دارای درآمد کمتر از ۵۰۰ هزار تومان می‌باشند با فراوانی ۳ (۲/۱ درصد) می‌باشد.

جدول ۳- توزیع پاسخگویان به تفکیک میزان درآمد

تعداد		وضعیت گروه
درصد	فراوانی	
۲/۱	۳	کمتر از ۵۰۰ هزار تومان
۴۰/۳	۵۸	بین ۵۰۰ هزار تا یک میلیون تومان
۲۵	۳۶	بین یک تا یک و نیم میلیون تومان
۱۷/۴	۲۵	بین یک و نیم تا دو میلیون تومان
۱۵/۳	۲۲	بیشتر از دو میلیون تومان
۱۰۰	۱۴۴	مجموع

۸-۱-۵- میزان زمین

با توجه به داده‌های تحت بررسی متغیر زمین پاسخگویان می‌توان مشاهده نمود که بیشترین زمین ۲۳ هکتار و کمترین ۱ هکتار می‌باشد و میانگین زمین به افرادی اختصاص دارد که دارای ۵/۸۱ هکتار بیشترین زمین در ۴ هکتار می‌باشد.

جدول ۴- توزیع میزان زمین

زمین	میانگین	مد	انحراف معیار	کمترین داده	بیشترین داده
	۵/۸۱	۴	۴/۲۵۱	۱	۲۳

۸-۱-۶- نوع مالکیت زمین

از نظر نوع مالکیت بیشترین فراوانی در بین زمین‌های با مالکیت دیده می‌شود با فراوانی ۹۰ (۶۲/۵ درصد) کل نمونه مورد بررسی را شامل می‌شود. و کمترین فراوانی به افرادی اختصاص دارد که دارای زمین‌های شراکتی می‌باشند با فراوانی ۱۸ (۱۲/۵ درصد) می‌باشد.

۸-۱-۷- عضویت در تعاونی‌های روستایی

از نظر عضویت در تعاونی ۱۲۷ نفر (۸۸/۲ درصد) عضو تعاونی‌های روستایی می‌باشند و ۱۷ نفر (۱۱/۸ درصد) عضو تعاونی روستایی نمی‌باشند.

۸-۱-۸- نوع استفاده از وام کشاورزی

از نظر نوع استفاده از وام بانک کشاورزی بیشترین استفاده در بخش کشاورزی با فراوانی ۵۱ (۳۵/۴ درصد) شده و باغداری با ۳۱ (۲۱/۵ درصد)، دامپروری ۲۷ (۱۸/۸ درصد)، پرورش ماهی ۲۶ (۱۸/۱ درصد) و کمترین در بخش خرید ماشین‌ها و تجهیزات کشاورزی ۹ (۶/۳ درصد) به کار گرفته شده است.

جدول ۵- توزیع پاسخگویان به تفکیک نوع استفاده از وام کشاورزی

وضعیت	تعداد	
	فراوانی	درصد
کشاورزی	۵۱	۳۵/۴
باغداری	۳۱	۲۱/۵
دامپروری	۲۷	۱۸/۸
پرورش ماهی	۲۶	۱۸/۱
خرید ماشین ها و تجهیزات کشاورزی	۹	۶/۳
مجموع	۱۴۴	۱۰۰

۸-۲-آمار استنباطی

۸-۲-۱-آزمون کولموگوروف- اسمیرنوف

برای آزمون فرضیه‌ها با توجه به آزمون کولموگوروف- اسمیرنوف که نشان می‌دهد اگر برای متغیر sig کمتر از ۵ درصد می‌باشد از آزمون ناپارامتری استفاده می‌گردد و اگر برای متغیر sig بیشتر از ۵ درصد می‌باشد باید از آزمون پارامتری برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده کرد.
 H_0 = توزیع داده کمی مربوط به متغیر نرمال است.
 H_1 = توزیع داده کمی مربوط به متغیر نرمال نیست.

جدول ۶- خروجی آزمون کولموگوروف - اسمیرنوف

شرح	آزمون کولموگوروف - اسمیرنوف Sig	وضعیت
رضایت کشاورزان	۰/۲۶۸	نرمال است
کیفیت خدمات ارائه شده	۰/۰۵۵	نرمال است
بهبود و ارتقاء جامعه	۰/۳۳۳	نرمال است
اثر بخش تسهیلات	۰/۳۶۷	نرمال است

چون sig متغیرهای بیشتر از ۰/۰۵ است پس توزیع داده‌ها نرمال می‌باشد و از آزمون پارامتری استفاده خواهد شد پس H_0 پذیرفته و H_1 رد می‌شود.

۸-۲-۲-آزمون فرضیه‌ها

-آزمون فرضیه اول

فرضیه اول: از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است.

جهت بررسی وضعیت متغیرهای موجود از آزمون معتبر و علمی تی تک نمونه ای مستقل استفاده شده است. این آزمون زمانی به کار می‌رود که قصد داشته باشیم میانگین یک جامعه را با یک میانگین مفروض و نظری مقایسه کنیم. این میانگین مفروض یا نظری می‌تواند یک مقدار معمول یا رایج، یک مقدار استاندارد و یا یک مقدار مورد انتظار باشد. که در این تحقیق عدد ۳ که حد وسط بازه سوالات ۱ تا ۵ است را در نظر می‌گیریم. اگر میانگین نمرات افراد در مورد هر کدام از متغیرها از مقدار عددی ۳ (حد وسط طیف لیکرت ۵ گزینه ای) بیشتر باشد یعنی اینکه وضعیت آن متغیر در حد بالای متوسط و اگر میانگین نمرات افراد در مورد هر کدام از متغیرها از مقدار عددی ۳ کمتر باشد یعنی اینکه وضعیت آن متغیر در حد پایین متوسط قرار دارد. و اگر دقیقاً میانگین متغیرها با عدد ۳ بلحاظ آماری یکسان باشد نشان از وضعیت متوسط آن متغیر است.

فرضیه اول: از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است.

H_0 : از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش نبوده است.

H_1 : از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است.

جدول ۷- نتایج آزمون تی تک نمونه فرضیه اول

اثر بخشی	میانگین	انحراف معیار	t	df	sig	اختلاف میانگین	
						حد پایین	حد بالا
	۳/۹۳	۰/۲۵۹	۴۳/۳۳۵	۱۴۳	۰/۰۰	۰/۹۳۵	۰/۸۹
							۰/۹۸

* از آنجا که طیف مورد سنجش ۵ گزینه‌ای بوده است، میانگین نظری ۳ در نظر گرفته شده است. همان طور که نتایج نشان می‌دهد میانگین برابر ۳/۹۳ انحراف معیار برابر ۰/۲۵۹ و همچنین حد بالا و حد پایین متغیر هردو مقدار مثبتی بدست آمده است میتوان اظهار کرد که وضعیت متغیر بیشتر از حد متوسط می باشد و از آن جای که sig آزمون کمتر از ۰/۰۵ می باشد H_0 رد می شود و H_1 پذیرفته می شود پس به این ترتیب از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است.

آزمون فرضیه دوم

فرضیه دوم: از نظر کشاورزان شهرستان همدان عوامل مختلفی بر اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی موثر هستند. H_0 : از نظر کشاورزان شهرستان همدان عوامل مختلفی بر اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی موثر نیستند. H_1 : از نظر کشاورزان شهرستان همدان عوامل مختلفی بر اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی موثر هستند. ضریب همبستگی پیرسون برای محاسبه درجه و میزان ارتباط خطی بین دو متغیر به کار می‌رود. دامنه ضریب همبستگی از ۱- تا ۱+ تغییر می‌کند. هر چه مقدار این ضریب به ۱+ نزدیک تر باشد، نشان از قوی بودن و مثبت بودن جهت ارتباط دو متغیر است. به عبارتی با افزایش هر یک از متغیرها، دیگری نیز افزایش می‌یابد و بالعکس با کاهش هر یک از متغیرها دیگری نیز کاهش پیدا می‌کند. همچنین هر چه مقدار این ضریب به ۱- نزدیک تر باشد، نشان از قوی بودن و منفی بودن ارتباط بین دو متغیر است. به عبارتی با افزایش هر کدام از متغیرها، دیگری کاهش و با کاهش هر یک از متغیرها دیگری افزایش پیدا می‌کند.

جدول ۸- نتایج آزمون پیرسون

متغیرها	اثر بخشی تسهیلات	رضای مشتری	کیفیت خدمات ادراک شده	بهبود و ارتقاء جامعه
سطح معناداری	۰	۰	۰	۰
مقدار همبستگی	۰/۱۴۸	۱	۰/۱۷۹*	۰
سطح معناداری	۰/۰۷۶	۰	۰/۰۴۷	۰
مقدار همبستگی	۰/۶۶۷**	۰/۱۷۹*	۰/۳۶۶**	۱
سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۴۷	۰/۰۰۰	۰
مقدار همبستگی	-۰/۰۳۹	۰/۳۶۶**	-۰/۱۵۶	۱
سطح معناداری	۰/۶۴۰	۰/۰۰۰	۰/۰۵۴	۰

کلیه ضرایب که دارای علامت * می باشند یعنی ($sig < ۰/۰۱$) و ضرایب که دارای علامت * می باشد یعنی ($sig < ۰/۰۵$) این حاکی از معناداری بودن ضرایب است همان طور که جدول ۶ نشان می‌دهد از بین متغیرهای رضایت مشتری، کیفیت خدمات ارائه شده و بهبود و ارتقاء جامعه تنها عامل کیفیت ارائه شده با اثر بخشی تسهیلات رابطه دارد.

جدول ۹- آزمون دوربین - واتسون: شاخص کفایت مدل تاثیر کیفیت ادراک شده بر اثر بخشی تسهیلات

دوربین - واتسون	خطای معیار	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی چند گانه
۱/۵۵۳	۲/۷۰۸	۰/۴۴۱	۰/۴۴۵	۰/۶۶۷

مقدار این آزمون دوربین - واتسون برابر ۱/۵۵۳ می باشد که در بازه ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد و در نتیجه بین خطاها همبستگی وجود ندارد. با توجه به ضریب تعیین تعدیل شده به دست آمده از خروجی ۰/۴۴۱ از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیر مستقل موجود در مدل توجیه می‌شود. یعنی که ضریب تعیین تعدیل شده نشان می‌دهد ۰/۴۴۱ از تغییرات اثر بخشی تسهیلات مربوط

به کیفیت ادراک شده می‌شود و این مقدار حاکی از برازنده بودن مدل در جامعه مورد مطالعه نیز می‌باشد. و به ازای یک واحد کیفیت درک شده مشتریانی ۰/۶۶۷ تغییر در اثر بخشی تسهیلات ایجاد می‌شود ($R=0/667$) که این مساله با فرض ثابت بودن سایر متغیرها می‌باشد. در جدول زیر معنی‌دار بودن رگرسیون بوسیله آزمون F محاسبه شده است.

جدول ۱۰- آزمون F معنی‌دار بودن رگرسیون تاثیر کیفیت ادراک شده بر اثر بخشی تسهیلات

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مجموع مربعات	آماره F	sig
رگرسیون	۸۳۵/۵۶۱	۱	۸۳۵/۵۶۱	۱۱۳/۹۲۹	۰/۰۰۰
باقی مانده	۱۰۴۱/۴۳۹	۱۴۲	۷/۳۳۴		
کل	۱۸۷۷/۰	۱۴۳			

با توجه به جدول فوق سطح معنی‌داری محاسبه شده برای این آماره برابر ۰/۰۰۰ بوده و نشان از معنی‌دار بودن رگرسیون در سطح ۰/۹۹ دارد. بنابراین رگرسیون خطی برآورده شده مورد قبول می‌باشد.

جدول ۱۱- نتیجه آزمون t تاثیر تاثیر کیفیت ادراک شده بر اثر بخشی تسهیلات

مدل	ضریب غیر استاندارد		ضریب استاندارد	T	sig
	B	Std.error			
مقدار ثابت	۳۱/۷۴۹	۲/۱۹۸		۱۴/۴۴۶	۰/۰۰۰
کیفیت ادراک شده	۰/۸۳۸	۰/۰۷۸	۰/۶۶۷	۱۰/۶۷۴	۰/۰۰۰

متغیر وارد شده در معادله رگرسیونی هسته اصلی رگرسیون می‌باشد که در جدول فوق آمده است. معادله رگرسیونی را می‌توان با استفاده از ستون ضرایب استاندارد نشده به شرح زیر محاسبه کرد:
 اثر بخشی تسهیلات = $0/838$ کیفیت ادراک شده + $31/749$ یعنی با ارتقای یک واحد کیفیت ادراک شده $0/838$ واحد اثر بخشی تسهیلات ارتقاء پیدا خواهد کرد در نتیجه تاثیر مثبت است. آزمون T مربوط به ضرایب رگرسیون نیز در این جدول برای متغیر مستقل نشان داده شده است که این مقدار برای این متغیر برابر ۰/۰۰۰ بوده و در نتیجه از نظر کشاورزان شهرستان همدان عوامل کیفیت ادراک شده بر اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی موثر هستند و در نتیجه H_0 رد و H_1 پذیرفته می‌شود.

نتیجه‌گیری از بخش دموگرافیک تحقیق

یافته‌ها نشان می‌دهد که ۶۳ نفر (۴۳/۸ درصد) از نمونه مورد بررسی را زنان و ۸۱ نفر (۵۶/۳ درصد) را مردان تشکیل می‌دهند. و به طور کلی تعداد مردان بیشتر از زنانی است که پرسشنامه را پر کرده‌اند.

با توجه به داده‌های تحت بررسی متغیر سن پاسخگویان می‌توان مشاهده نمود که بیشترین سن ۷۰ و کمترین ۲۷ می‌باشد و میانگین سنی به افرادی اختصاص دارد که دارای سن ۴۵/۵۶ بیشترین افراد در سن ۴۵ سالگی قرار دارند. از نظر تحصیلات بیشترین فراوانی در بین افراد با تحصیلات دیپلم دیده می‌شود با فراوانی ۴۳ (۲۹/۹ درصد) کل نمونه مورد بررسی را شامل می‌شود. و کمترین فراوانی به افرادی اختصاص دارد که دارای تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر می‌باشند با فراوانی ۳ (۲/۱ درصد) می‌باشد. از نظر میزان درآمد بیشترین فراوانی در بین افراد با درآمد ۵۰۰ هزار تا یک میلیون تومان دیده می‌شود با فراوانی ۵۸ (۴۰/۳ درصد) کل نمونه مورد بررسی را شامل می‌شود. و کمترین فراوانی به افرادی اختصاص دارد که دارای درآمد کمتر از ۵۰۰ هزار تومان می‌باشند با فراوانی ۳ (۲/۱ درصد) می‌باشد.

با توجه به داده‌های تحت بررسی متغیر زمین پاسخگویان می‌توان مشاهده نمود که بیشترین زمین ۲۳ هکتار و کمترین ۱ هکتار می‌باشد و میانگین زمین به افرادی اختصاص دارد که دارای ۵/۸۱ هکتار بیشترین زمین در ۴ هکتار می‌باشد. از نظر نوع مالکیت بیشترین فراوانی در بین زمین‌های با مالکیت دیده می‌شود با فراوانی ۹۰ (۶۲/۵ درصد) کل نمونه مورد بررسی را شامل می‌شود. و کمترین فراوانی به افرادی اختصاص دارد که دارای زمین‌های شراکتی می‌باشند با فراوانی ۱۸ (۱۲/۵ درصد) می‌باشد.

درصد) می‌باشد. از نظر عضویت در تعاونی ۱۲۷ نفر (۸۸/۲ درصد) عضو تعاونی‌های روستایی می‌باشند و ۱۷ نفر (۱۱/۸ درصد) عضو تعاونی روستایی نمی‌باشند. از نظر دریافت وام از بانک کشاورزی همه ۱۴۴ نفر (۱۰۰ درصد) از بانک وام دریافت کرده‌اند. از نظر نوع استفاده از وام بانک کشاورزی بیشترین استفاده در بخش کشاورزی با فراوانی ۵۱ (۳۵/۴ درصد) شده و باغداری با ۳۱ (۲۱/۵ درصد)، دامپروری ۲۷ (۱۸/۸ درصد)، پرورش ماهی ۲۶ (۱۸/۱ درصد) و کمترین در بخش خرید ماشین‌ها و تجهیزات کشاورزی ۹ (۶/۳ درصد) به کار گرفته شده است.

بحث و نتیجه‌گیری از فرضیه‌ها

نتیجه‌گیری از فرضیه اول

در فرضیه اول بیان می‌شود که از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است. H_0 : از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش نبوده است. H_1 : از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است. همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد میانگین برابر ۳/۹۳ انحراف معیار برابر ۰/۲۵۹ و همچنین حد بالا و حد پایین متغیر هر دو مقدار مثبتی بدست آمده است می‌توان اظهار کرد که وضعیت متغیر موجود بیشتر از حد متوسط می‌باشد و از آن‌جای که sig آزمون کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد H_0 رد می‌شود و H_1 پذیرفته می‌شود پس به این ترتیب از نظر کشاورزان شهرستان همدان تسهیلات بانک کشاورزی اثربخش بوده است. نتایج حاصل از این فرضیه از جهتی با تحقیق سلیمی و همکاران (۱۳۹۲)، نادر و همکاران (۱۳۹۲)، احمدی (۱۳۹۱) و خیو و همکاران (۲۰۱۱) همسو می‌باشد.

نتیجه‌گیری از فرضیه دوم

در فرضیه دوم بیان می‌شود که از نظر کشاورزان شهرستان همدان عوامل مختلفی بر اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی موثر هستند. H_0 : از نظر کشاورزان شهرستان همدان عوامل مختلفی بر اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی موثر نیستند. H_1 : از نظر کشاورزان شهرستان همدان عوامل مختلفی بر اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی موثر هستند. همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد از بین متغیرهای رضایت مشتری، کیفیت خدمات ارائه شده و بهبود و ارتقاء جامعه تنها عامل کیفیت ارائه شده با اثر بخشی تسهیلات رابطه دارد و بنابراین و به ازای یک واحد کیفیت درک شده مشتریان ۰/۶۶۷ تغییر در اثر بخشی تسهیلات ایجاد می‌شود ($B=0/667$) از آن‌جای که آزمون T مربوط به ضرایب رگرسیون نیز در این جدول برای متغیر مستقل نشان داده شده است که این مقدار برای این متغیر برابر ۰/۰۰۰ بوده و در نتیجه از نظر کشاورزان شهرستان همدان عوامل کیفیت ادراک شده بر اثر بخشی تسهیلات بانک کشاورزی موثر هستند و در نتیجه H_0 رد و H_1 پذیرفته می‌شود. نتایج حاصل نشان می‌دهد هر چه دفعات مراجعه به بانک کمتر و فاصله انتظاری و... مناسب باشد در نتیجه کیفیت خدمات درک شده تاثیر بیشتری بر اثر بخشی تسهیلات می‌گذارد.

منابع فارسی

۱. رضوانی، محمد رضا، مهرنویه، حبیب لطفی، طالبی فرد، رضا. (۱۳۹۶) "تحلیل عوامل موثر بر گرایش روستاییان به دریافت تسهیلات بهسازی مسکن روستای مورد مطالعاتی: دهستان مهرنویه- شهرستان فاریاب، جغرافیا و برنامه ریزی، ۱۱۳-۱۳۲.
۲. رجائی، یدالله، خیری، شقایق، سلیمی، محمد باقر. (۱۳۹۴)، "تسهیلات پرداختی بانک کشاورزی به بنگاه‌های زود بازده (SME) در ایجاد اشتغال و تولید بخش کشاورزی از دیدگاه مشتریان بانک"، کارآفرینی و کشاورزی، سال دوم، شماره ۳، ۵۱-۶۱.
۳. سلیمی، غفور، منصور، مسعود، نجفی، بهالدین. (۱۳۹۲)، "تاثیر تسهیلات خرد اعطایی بانک کشاورزی بر توسعه کشاورزی به تفکیک درجه توسعه یافتگی بخش کشاورزی در استان آذربایجان غربی"، تحقیقات اقتصاد کشاورزی، جلد ۵، ۲۴-۱.
۴. سرلک، عبدالرضا. (۱۳۸۹). "تعیین الگوی بهینه تخصیص اعتبارات و تسهیلات بانکی به کمک منطق فازی تسهیلات اعطایی بانک کشاورزی تهران"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری دانشگاه یزد.

۵. سلامی، حبیب اله، بهمنی، علی، (۱۳۸۱). "بهینه یابی ترکیب فعالیت های سرمایه گذاری در بانک کشاورزی"، مجله علوم کشاورزی ایران. جلد ۳۴، شماره ۲، ص ۴۰۱-۴۰۸.
  ۶. سلطانی، ایرج، (۱۳۸۸)، "نقش توسعه منابع انسانی در کارایی و اثربخشی فرآیندهای سازمانی"، مجموعه مقالات چهارمین کنفرانس مدیران کیفیت، تهران.
  ۷. عبدالرضا رکنالدین افتخاری، جمشید عینالی و حمدا... سجاسی قیداری، (۱۳۸۵)، "ارزیابی آثار اعتبارات خرد بانکی در توسعه کشاورزی: مطالعه موردی تعاونیهای خودجوش روستایی شهرستان خدابنده" فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه (۱۳۸۵)، شماره ۵۶، ۴۵-۷۶.
  ۸. عزیزپور فرهاد؛ خداکرمی، زهرا (۱۳۹۴) "اثرات اجتماعی - اقتصادی اعتبارات خرد کشاورزی در نواحی روستایی مورد: دهستان کرسف". فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۴، پیاپی ۱۳
  ۹. عزیز پور، فرهاد. (۱۳۹۴)، "اثرات اجتماعی - اقتصادی اعتبارات خرد کشاورزی در نواحی روستای مورد: دهستان کرسف"، فصلنامه اقتصاد و توسعه روستایی، سال چهارم، ۵۷-۶۹.
  ۱۰. قاسمی نژاد، احمدعلی، (۱۳۸۳). "چه عواملی باعث گردیده تاوام های بانکی مربوط به بخش کشاورزی در بخش کشاورزی مصرف نشود؟"، نشریه تازه های اقتصاد، شماره ۱۰۴، ص ۵۲-۵۶.
  ۱۱. کرد، باقر، شیخزاده، شکوه و راضیه جعفری، (۱۳۹۰)، "ارزیابی کارایی بانکها با استفاده از روش تحلیل پوششی داده ها"، سومین همایش ملی تحلیل پوششی داده ها، دانشگاه آزاد اسلامی واحد فیروزکوه.
  ۱۲. مقدسی، رضا، فرهادی، علی (۱۳۸۲) "مطالعه تاثیرگذاری سیاست های پولی و مالی بر بخش کشاورزی (۱۳۸۰-۱۳۵۰)". موسسه پژوهشی و برنامه ریزی اقتصاد کشاورزی.
  ۱۳. محمودی، نادر و حسین شریفی، (۱۳۹۲) "بررسی علل و عوامل مؤثر در عدم بازپرداخت تسهیلات اعطایی زودبازده در شعب بانک ملی شهرکرد"، اولین همایش الکترونیکی ملی چشم مانداز اقتصاد ایران، ۲۸ آذرماه.
  ۱۴. مرادی، ژیلا، میزک زاده، علی اصغر، رستمی، فرحناز، کریمی، فرزاد. (۱۳۹۴)، "سنجش سطوح کشاورزی روستاهای دهستان قراتوره با استفاده از تکنیک تاپسیس"، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، ۶۷-۷۹.
  ۱۵. نادر، هیمین، زمانی، امید، سلطانی، سمیرا، امجدی، افشین. (۱۳۹۲)، "تحلیل سهم اعتبارات بانک کشاورزی در بخش کشاورزی ایران"، اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال بیست و یکم، شماره ۸۱، ۲۳۱-۲۴۸.
  ۱۶. نگین تاجی، زریب، امیدی کیا، مهدی، (۱۳۹۲). "اثر تسهیلات بانکی بر متغیرهای کلان بخش کشاورزی"، فصلنامه مدل سازی اقتصادی، شماره ۲۴، ص ۷۱-۸۷.
  ۱۷. نصیری، ناصر و خسرو صدحقیقی، (۱۳۸۴)، "ارزیابی کارایی و رشد بهره‌وری بخشی در اقتصاد ایران با کاربرد تحلیل پوششی داده‌ها"، همایش ملی بهره‌وری، تهران.
18. Ahmad ,N. (2011). Impact of institutional credit on agricultural outpstudy of Pakistan, Theoretical and Applied Economics, 10 (563) : 5-16.
  19. Ghatak, S. & K. Ingersant (1984), Agricultural and economic development, Harvester Press, London.
  20. Khandker S. R. & R. Faruqee R. 2003. The impact of farm credit in Pakistan. Agricultural Economics, 28, 197-213.
  21. Osemenshan Anetor, F, Ogbechie.c. Kelikume, I. Ikpesu,F (2016) "Credit Supply and Agricultural Production in Nigeria: A Vector". Journal of Economics and Sustainable Development, 131- 143.
  22. Autoregressive (VAR) Approach
  23. Administration, Vol. 2, No. 3, PP. 043-054.
  24. Wongnaa, C. A. & D. Awonyu-Vitor (2013), "Factors Affecting Loan Repayment Performance among Yam Farmers in the Sene District, Ghana", Agris Online Papers in Economics, Vol. V, No. 2.